

УДК 335/359

DOI 10.59226/2786-6920.1.2025.111-116

ШИМКО ВІТАЛІЙ АРТУРОВИЧ

доктор психологічних наук,
професор кафедри професійної психології
Національної академії Служби безпеки України
<https://orcid.org/0000-0003-4937-6976>

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У статті досліджено роль мистецтва у формуванні колективної пам'яті в умовах безпекових викликів та оборони України. Проаналізовано, як візуальне мистецтво, музика та перформативні жанри сприяють консолідації суспільства, зміцненню національної ідентичності та протидії інформаційним загрозам. Розглянуто мистецтво як засіб символічного опору, актуалізації історичної пам'яті та мобілізації громадян у кризових умовах. Особливу увагу приділено його значенню у протидії дезінформації та формуванні культурної стійкості.

Ключові слова: сектор безпеки і оборони; колективна пам'ять; ідентичність; психологія художньої творчості; методологія дослідження мистецтва; розуміння мистецького твору; психологія художньої творчості; психологія впливу мистецтва.

Постановка проблеми. Колективна пам'ять і ідентичність є ключовими чинниками стабільності і згуртованості суспільства, особливо в умовах війни та кризових ситуацій. Мистецтво як засіб комунікації відіграє важливу роль у формуванні спільних уявлень про історичні події, збереженні культурної спадщини та зміцненні національної ідентичності. У сучасних умовах воєнного конфлікту в Україні постає нагальна потреба у дослідженні механізмів впливу мистецтва на колективну свідомість і його використання у сфері безпеки та оборони.

Мистецтво є не лише засобом естетичного вираження, а й потужним інструментом впливу на суспільну свідомість. Воно може сприяти у формуванні патріотичних настроїв, підтримувати моральний дух військових та цивільного населення, а також протидіяти інформаційним загрозам. З огляду на це, дослідження ролі мистецтва у формуванні колективної пам'яті та ідентичності набуває особливого значення в умовах гібридної війни та інформаційних операцій.

У правовому полі важливу роль відіграє Закон України «Про національну безпеку України» [1], який визначає основні засади національної безпеки, охоплюючи інформаційну та культурну складові. Відповідно до цього Закону, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та збереження національної ідентичності є важливими елементами

безпекової політики держави. У цьому контексті мистецтво може розглядатися як один із інструментів реалізації стратегічних завдань державної безпеки, зокрема в аспектах комунікації, психологічного впливу та формування позитивного образу країни у світі.

Отже, актуальність нашого дослідження обумовлена необхідністю вивчення методів використання мистецтва у сфері безпеки та оборони, його впливу на національну ідентичність та стійкість суспільства в умовах військового конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Колективна пам'ять та ідентичність є центральними темами для сучасних дослідників [2]. У дослідженні Оксана Забужко [3] наголошує на важливості мистецтва у формуванні культурної пам'яті, особливо в контексті конфліктних суспільств. Х. Фарук (H. Faroq, 2023) [4] акцентує увагу на ролі мистецьких наративів у підтримці стійкості суспільства перед викликами війни та криз.

Дослідження К. Джонсон (C. Johnson, 2012) [5] про візуальні образи у контексті культурної пам'яті дозволяють розглянути мистецькі твори як носії історичної ідентичності. Я. Грицак [6] аналізує формування модерної української нації через культурні та соціальні чинники, що безпосередньо стосуються питання колективної пам'яті.

Дослідник М. Пазинюк [7] розглядає проблематику досвіду війни у пластичному мистецтві та

його вплив на психологічний стан суспільства. Водночас дослідження Е. Перзичка-Воровська та ін. (Perzyska-Borowska et al., 2023) [8] демонструють соціально-освітній вплив муралів, створених під час війни в Україні, як важливий фактор культурної ідентичності.

Метою статті є визначення ролі мистецтва у формуванні колективної пам'яті та ідентичності в умовах воєнного конфлікту, а також розроблення методологічного інструментарію для використання цього потенціалу в секторі безпеки і оборони України.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мистецтва як механізму конструювання колективної пам'яті та ідентичності.

2. Дослідити мистецькі практики, як вони сприяють соціальній згуртованості та відновленню психологічної стійкості під час війни.

3. Визначити особливості використання мистецтва в комунікаційних стратегіях сектору безпеки і оборони України.

4. Окреслити практичні рекомендації щодо інтеграції мистецьких ініціатив у програми національної безпеки та оборони.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо теоретичні засади та концептуальні підходи до проблематики колективної пам'яті та мистецтва. Колективна пам'ять є ключовим механізмом конструювання суспільної ідентичності, що закріплює спільні уявлення про минуле через символічні практики. Дж. Асмман (J. Assmann, 1995) [2] визначає колективну пам'ять як соціальний феномен, що формується через культурні носії, зокрема мистецтво. Художні образи, літературні твори, архітектурні пам'ятки та перформативні практики відіграють роль каналів трансляції історичних наративів. Х. Фарук (H. Faroq, 2023) [4] зазначає, що мистецтво слугує не лише засобом збереження історичних подій, а й механізмом адаптації суспільства до соціальних змін.

У контексті війни мистецтво виконує функцію мобілізації суспільства та консолідації навколо спільних цінностей. Е. Перзичка-Воровська та ін. (Perzyska-Borowska et al., 2023) [8] на прикладі вуличного мистецтва доводять, що художні образи можуть стати потужним інструментом соціальної комунікації, активуючи механізми колективної пам'яті через візуальні метафори.

Ідентичність у кризових умовах: роль художніх символів. Ідентичність суспільства зазнає трансформацій під час кризових ситуацій, що спричиняє активізацію культурних символів як засобу консолідації. Я. Грицак [6] наголошує, що історичні міфи та культурні наративи відіграють визначальну роль у

процесах самоідентифікації націй. У контексті війни ці механізми набувають особливого значення, адже сприяють збереженню єдності та формуванню нових стратегій виживання.

Дослідник К. Джонсон (C. Johnson, 2012) [5] аналізує значення художніх символів у конструюванні культурних картин світу. Він довів, що використання візуальних образів у мистецтві допомагає суспільству впоратися з травматичним досвідом через символічну репрезентацію подій. У цьому аспекті дослідження О. Забужко [3] є важливим для розуміння того, як літературні образи та художні наративи постають інструментами формування ідентичності в умовах суспільних трансформацій.

Мистецтво у секторі безпеки і оборони. Мистецтво відіграє важливу роль у підвищенні морально-психологічного стану військовослужбовців. Зокрема, арттерапія допомагає військовим справлятися з психологічними наслідками бойових дій, сприяючи відновленню психічного здоров'я та адаптації до мирного життя. Як зазначає АрміяInform [9], арттерапія є ефективним засобом реабілітації, що поєднує популяризацію мистецтва та відновлення психічного здоров'я військових.

Крім того, музика та інші форми мистецтва використовуються для підтримки бойового духу та патріотичного виховання. Наприклад, Військово-музичний центр Сухопутних військ Збройних Сил України сприяє культурному та естетичному вихованню особового складу, пропагуючи національне мистецтво та військово-патріотичну тематику.

Культурна дипломатія та інформаційна безпека. Культурна дипломатія є важливим інструментом державної політики, що сприяє формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені та підтримці інформаційної безпеки. Проведення культурних та мистецьких заходів допомагає поширювати інформацію про країну, популяризувати її культурну спадщину та сприяти міжкультурному діалогу [10].

В умовах інформаційної війни культурна дипломатія стає засобом протидії дезінформації та пропаганді, сприяючи зміцненню національної безпеки. Як зазначається у дослідженні, культурна дипломатія відіграє важливу роль у розвитку міжкультурного діалогу та сприяє вирішенню й попередженню конфліктів [11].

Військове мистецтво у стратегіях комунікації та психологічній підтримці. Військове мистецтво, зокрема музика, використовуються як засіб комунікації та психологічної підтримки. Військово-музичне забезпечення є елементом як зовнішньої, так і внутрішньої комунікації, що сприяє підвищенню морально-бойового духу військовослужбовців та формуванню позитивного сприйняття військової служби [12].

Загалом, інтеграція мистецтва у сектор безпеки і оборони сприяє не лише підвищенню ефективності військових підрозділів, а й зміцненню національної ідентичності та культурних цінностей.

Методологічний інструментарій. Мистецтво як засіб формування колективної пам'яті та ідентичності потребує комплексного методологічного підходу для аналізу його впливу. Розглянемо ключові методи дослідження, які застосовуються для оцінювання мистецьких виявів у контексті безпеки та оборони України:

- *Методи аналізу візуальних наративів.* Аналіз візуальних образів, що використовують у мистецтві, є важливим інструментом у вивченні процесів колективної пам'яті. Використання напрацьованих візуальної семіотики та когнітивного аналізу дозволяє розкрити приховані змісти та їхній вплив на ідентичність спільноти [2].

- *Соціально-психологічні підходи до оцінювання впливу мистецтва.* Вивчення психологічного впливу мистецтва базується на теорії емоційного резонансу та соціальної ідентичності. Дослідження засвідчують, що художні твори можуть поставати тригерами емоційної пам'яті та сприяти формуванню спільних цінностей [3, 4].

- *Комплексний підхід до дослідження мистецтва у контексті безпеки.* Для оцінювання мистецьких стратегій у секторі безпеки застосовують методи змішаних досліджень, що поєднують якісний та кількісний аналіз. Такий підхід дозволяє визначити ефективність художніх проєктів у зміцненні психологічної стійкості військових та цивільного населення [8].

Емпіричні кейси застосування мистецтва в умовах воєнного стану. Застосування мистецтва у процесі формування національної ідентичності та підтримки морального духу військових є поширеною практикою у збройних конфліктах. Досвід України та інших країн, що стикалися з військовими викликами, засвідчує ефективність художніх ініціатив у цьому контексті.

Одним із найяскравіших прикладів є муралі, створені в Україні після 2014 року. Вуличне мистецтво набуло особливого значення, оскільки постало не лише способом художнього самовираження, а й важливим інструментом комунікації з суспільством. Зображення військових, історичних діячів, символів національної боротьби та мотивуючих гасел на стінах будівель у Києві, Харкові, Львові та інших містах формують спільну пам'ять та репрезентують стійкість українського народу [8].

Важливим кейсом є також проєкт «Пісні війни», в рамках якого українські військові разом із професійними музикантами записують композиції, що відображають їхній бойовий досвід. Цей підхід не

лише дозволяє зберегти особисті історії захисників, а й створює потужний емоційний зв'язок між військовими та цивільним населенням.

Аналогічні практики можна знайти в історії інших країн. Наприклад, під час Другої світової війни Британія активно використовувала пропагандистські плакати для зміцнення бойового духу військових і громадянського населення. Пізніше, у США, після подій 11 вересня 2001 року, мистецькі проєкти, як-от меморіальні інсталяції та муралі, допомагали суспільству осмислити трагедію та віднайти національну єдність [5].

На основі аналізу цих кейсів можна стверджувати, що мистецтво виконує не лише декоративну чи естетичну функцію, а й є важливим засобом формування колективної пам'яті, підтримки психологічної стійкості та консолідації суспільства у кризові періоди. Подальші дослідження можуть зосередитися на розширенні застосування мистецьких ініціатив у секторі безпеки та оборони, зокрема через інтеграцію цифрових мистецьких технологій у військову підготовку та реабілітацію військовослужбовців.

Як бачимо, мистецтво відіграє ключову роль у формуванні та зміцненні національної ідентичності, особливо в періоди збройних конфліктів. Розгляньмо кілька конкретних прикладів з України та інших країн, які демонструють, як мистецькі ініціативи сприяють консолідації суспільства та збереженню культурної спадщини під час війни.

Україна:

- *Кінематограф.* Українське кіно стало важливим інструментом відображення національної боротьби та культурної ідентичності. Продюсер Артем Колюбаєв [13] наголошує на значенні кінематографу в умовах воєнного стану, створюючи фільми, які висвітлюють історію, культуру та боротьбу українського народу. Наприклад, фільм «Щедрик» переносить глядачів у часи Другої світової війни, показуючи, як українці виживали під окупацією тоталітарних режимів, акцентуючи увагу на важливості збереження культури та національної ідентичності як форми опору.

- *Виставкові проєкти.* У Києві відкрився виставковий проєкт «Війна за ідентичність [14]. Сила опірності культури», який розповідає про тяглість української боротьби – від Революції Гідності до повномасштабної війни з росією. Цей проєкт демонструє, як культура та мистецтво стають засобами опору та збереження національної ідентичності.

- *Образотворче мистецтво.* Українські художники, як-от Сергій Бурбело, через свої картини відображають реалії війни та прагнення до перемоги. Його праці, зокрема серія «QIRIM. 10 років надії», стали символами стійкості та надії, а кошти від

їх продажу спрямовуються на підтримку Збройних Сил України [15].

• *Народні традиції*. На Чернігівщині під час війни активно популяризують народні традиції та мистецтво, організовуючи майстер-класи, виставки та інші культурні заходи. Це сприяє збереженню національної ідентичності та підтримує моральний дух населення [16].

Міжнародний досвід:

• *Боснія і Герцеговина*. Під час війни у 1990-х мистецтво стало засобом збереження національної ідентичності та культурного опору. Сараєвський кінофестиваль, заснований у 1995 році під час облоги Сараєва, став символом стійкості та платформи для вираження національної культури.

• *Палестина*. Мистецтво використовується як форма ненасильницького опору та збереження національної ідентичності. Палестинські художники через мурали, виставки та перформанси висвітлюють культурну спадщину та сучасні виклики, перед якими постає їхнє суспільство.

Ці приклади демонструють, що мистецтво в умовах війни не лише відображає реальність, а й активно формує національну ідентичність, сприяє консолідації суспільства та збереженню культурної спадщини.

Практичні рекомендації для сектору безпеки та оборони. У сучасних умовах війни мистецтво може відігравати ключову роль у формуванні морально-психологічної стійкості військовослужбовців, зміцненні національної ідентичності та підвищенні ефективності стратегічних комунікацій. Представимо комплекс практичних рекомендацій щодо використання мистецьких ініціатив у секторі безпеки та оборони.

1. *Впровадження мистецьких ініціатив у військову підготовку*. Мистецтво може відігравати важливу роль у підготовці та підтримці військовослужбовців. Розвиток програм арттерапії є ключовим елементом реабілітації тих, хто зазнав психологічних травм, оскільки допомагає їх висловлювати свої переживання та знижувати рівень стресу. Військові навчання можуть інтегрувати історичні й культурні символи для зміцнення національної свідомості та морального духу бійців. Організація художніх майстерень та виставок у військових частинах сприятиме створенню простору для самовираження, що має важливе значення для психологічного благополуччя військовослужбовців. Залучення митців до розроблення військової символіки, зокрема шевронів, прапорів та емблем, сприятиме формуванню сильної ідентичності та бойового духу.

2. *Використання візуального мистецтва у стратегічних комунікаціях*. Мистецтво може стати ефективним засобом комунікації у військовій сфері. Розроблення художніх кампаній дозволить поширювати

ключові нарративи серед військових і цивільного населення, а використання графічного мистецтва допоможе протидіяти ворожій пропаганді та дезінформації. Сучасні технології, такі як доповнена (AR) та віртуальна реальність (VR), відкривають нові можливості для створення інтерактивних історичних реконструкцій та навчальних симуляцій, що можуть використовуватись у військовій освіті. Крім того, мистецькі інтервенції у міському просторі, зокрема графіті, плакати чи мурали, здатні сприяти формуванню патріотичного духу і підтримувати національну ідентичність.

3. *Застосування художніх методів для психологічної підтримки військових*. Мистецтво також слугує потужним засобом психологічної підтримки. Програми психоемоційної стабілізації, засновані на малюванні, ліпленні та інших видах мистецтва, сприяють релаксації та допомагають військовослужбовцям долати наслідки бойових дій. Театральні методики може бути використано для моделювання складних ситуацій, розвитку комунікативних навичок і зниження рівня стресу. Військові шпиталі та реабілітаційні установи можуть створювати спеціалізовані арт-терапевтичні центри, які стануть осередками підтримки для постраждалих. Особливу увагу варто приділити підтримці військових музичних і художніх ансамблів, що не лише зберігають культурну спадщину, а й підвищують бойовий дух та мотивацію військових.

Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності військової підготовки та стратегічних комунікацій, а також формуванню міцного морального та психологічного ґрунту для українських військовослужбовців у контексті сучасних викликів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Під час дослідження було підтверджено ключову тезу про важливість мистецтва як засобу формування колективної пам'яті та ідентичності в умовах сучасних викликів, зокрема війни. Аналіз наукових праць, нормативно-правових документів та емпіричних даних засвідчив, що мистецькі ініціативи сприяють не лише збереженню культурної спадщини, а й відіграють активну роль у консолідації суспільства, психологічній підтримці військовослужбовців та зміцненні інформаційної безпеки.

У праці визначено напрями, в яких мистецтво використовується у секторі безпеки та оборони. По-перше, доведено ефективність арттерапії як складової психологічної реабілітації військових, що сприяє зниженню рівня посттравматичних розладів і підвищенню стресостійкості. По-друге, розкрито значення візуального мистецтва у військових комунікаціях: художні нарративи, графічні символи та мурали постають потужними інструментами

формування ідентичності та боротьби з дезінформацією. Крім того, виявлено роль культурної дипломатії як засобу міжнародного позиціонування України у контексті гібридної війни.

Мету дослідження було досягнуто шляхом аналізу основних механізмів впливу мистецтва на колективну пам'ять та ідентичність. Визначені завдання також було виконано: охарактеризовано концептуальні підходи до ролі мистецтва в кризових умовах, розглянуто досвід використання мистецтва в оборонному секторі та запропоновано конкретні рекомендації щодо інтеграції мистецьких ініціатив у військову підготовку, комунікаційні стратегії та програми психологічної підтримки військових.

Перспективи подальших досліджень можуть зосереджуватися на емпіричних методах оцінювання ефективності мистецьких ініціатив у сфері безпеки та оборони. Зокрема, необхідне ґрунтовніше вивчення впливу різних художніх методів на емоційний стан військовослужбовців, а також аналіз довгострокових наслідків використання мистецтва як інструменту інформаційної війни. Додатково варто розглянути питання нормативного регулювання та інституційної підтримки мистецьких ініціатив у військовій сфері, що дасть змогу створити ефективні механізми інтеграції культурної політики у систему національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 2469-VIII. URL: <https://surl.lu/mrvxvd> (дата звернення: 01.02.2025).
2. Assmann, J. Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*. 1995. No 65. С. 125–133.
3. Забужко О. С. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ: Факт, 2007. 638 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002061> (дата звернення: 01.02.2025).
4. Farooq, H. Artistic Narratives of Resilience and Hope in Human History. *Journal of Religion and Society*. 2023. Vol. 1, No 2. pp. 17–30. URL: <https://surl.li/cc/jacqlj> (дата звернення: 01.02.2025).
5. Johnson, C. Memory, Metaphor, and Aby Warburg's Atlas of Images Ithaca/New York: Cornell University Press, 2012. DOI: <https://doi.org/10.7591/9780801464065>.
6. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття: навч. посіб. Київ: Генеза, 2000. 249 с.
7. Пазинюк М. Проблематика досвіду проживання російсько-української війни у вимірах пластичного мистецтва, психології мистецтва й арттерапії. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2023. № 47. С. 152–157. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.742>.

[org/10.35619/ucpmk.v47i.742](https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.742).

8. Perzycka-Borowska, E., Gliniecka, M., Kukielko, K., & Parchimowicz, M. Socio-Educational Impact of Ukraine War Murals: Jasień Railway Station Gallery Arts. 2023. *MDPI*. Vol. 12 (3), 112. DOI: <https://doi.org/10.3390/arts12030112>.

9. Як арттерапія допомагає військовим забути жахи війни. *АрміяInform*. 2023. URL: <https://surl.li/jhgjor> (дата звернення: 01.02.2025).

10. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека. Культурна дипломатія України URL: <https://surl.gd/xjbmft> (дата звернення: 01.02.2025).

11. Ужгородський національний університет. Культурна дипломатія як інструмент формування міжнародного іміджу держави URL: <https://surl.li/qtqgij> (дата звернення: 01.02.2025).

12. Sprotyv G7. Військово-музичне забезпечення Збройних Сил України URL: <https://surl.li/cc/cprhvc> (дата звернення: 01.02.2025).

13. Колубаєв А. Українське кіно як ключовий елемент національної ідентичності під час війни URL: <https://surl.li/kkfyuc> (дата звернення: 01.02.2025).

14. Національний музей Революції Гідності. Війна за ідентичність. Сила опірності культури URL: <https://surl.li/aioczb> (дата звернення: 01.02.2025).

15. Мистецтво попри виклики війни: голоси українських художників. *Вікна*. URL: <https://surl.lu/ovhwva> (дата звернення: 01.02.2025).

16. Гавриленко В. Мистецтво та культура – наша духовна зброя URL: <https://surl.li/gkkftn> (дата звернення: 01.02.2025).

References

1. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy» № 2469-VIII [Law of Ukraine about On National Security of Ukraine activity no. 2469-VIII] (2018, June 21). Retrieved from: <https://surl.lu/mrvxvd> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].
2. Assmann, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, (65), 125–133. Spring-Summer [in English].
3. Zabuzhko, O. S. (2007). *Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka v konflikti mifolohii*. Vid-vo Fakt. [Notre Dame d'Ukraine: Ukrainian Woman in the Conflict of Mythologies]. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002061> [in Ukrainian].
4. Farooq, H. (2023). Artistic Narratives of Resilience and Hope in Human History. *Journal of Religion and Society*, Vol 1. No 2, pp. 17–30. Retrieved from: <https://surl.li/cc/jacqlj> (accessed 01 February 2025) [in English].
5. Johnson, C. (2012). *Memory, Metaphor, and Aby Warburg's Atlas of Images*. Ithaca/New York: Cornell University Press. DOI: <https://doi.org/10.7591/9780801464065> [in English].

6. Hrytsak, Ya. (2000). *Narys istorii Ukrainy: formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX-XX stolittia* [Outline of the History of Ukraine: Formation of the Modern Ukrainian Nation in the 19th-20th Century]. *Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Heneza. 249 p. [in Ukrainian].

7. Pazyniuk, M. (2023). *Problematyka dosvidu prozhyvannia rosiisko-ukrainskoi viiny u vymirakh plastychnoho mystetstva, psykholohii mystetstva y artherapii* [The Issue of Experiencing the Russo-Ukrainian War in the Dimensions of Plastic Arts, Psychology of Art, and Art Therapy]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*. No 47, pp. 152–157. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.742> [in Ukrainian].

8. Perzycka-Borowska, E., Gliniecka, M., Kukiełko, K., & Parchimowicz, M. (2023). Socio-Educational Impact of Ukraine War Murals: Jasień Railway Station Gallery. In *Arts. MDPI*. Vol. 12(3), 112. DOI: <https://doi.org/10.3390/arts12030112> [in English].

9. Armiiainform (2023). *Yak artherapiia dopomahaie viiskovym zabuty zhakhy viiny* [How Art Therapy Helps Soldiers Forget the Horrors of War]. Retrieved from: <https://surl.li/jhgjor> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

10. Vinnytska oblasna universalna naukova biblioteka (2020). *Kulturna dyplomatiia Ukrainy* [Cultural Diplomacy of Ukraine]. Retrieved from: <https://surl.gd/xjbmft> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

11. Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet (2024). *Kulturna dyplomatiia yak instrument formuvannia mizhnarodnoho imidzhu derzhavy* [Cultural Diplomacy as a Tool for Shaping the International Image of the State]. Retrieved from: <https://surl.li/qtqgij> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

12. Sprotyv G7 (2024). *Viiskovo-muzychne zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy* [Military Music Support of the Armed Forces of Ukraine]. Retrieved from: <https://surl.li/cc/cprhvc> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

13. Koliubaiev, A. (2022). *Ukrainske kino yak kliuchovyi element natsionalnoi identychnosti pid chas viiny* [Ukrainian Cinema as a Key Element of National Identity During the War]. Retrieved from: <https://surl.li/kkfync> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

14. Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti. (2022). *Vina za identychnist. Syl opirnosti kultury* [War for Identity. The Power of Cultural Resilience]. Retrieved from: <https://surl.li/aioecz> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

15. Vikna (2022). *Mystetstvo popry vyklyky viiny: holosy ukrainskykh khudozhnykiv* [Art Despite the Challenges of War: Voices of Ukrainian Artists]. Retrieved from: <https://surl.li/ovhwva> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

16. Havrylenko, V. (2022). *Mystetstvo ta kultura – nasha dukhovna zbroia* [Art and Culture – Our Spiritual Weapon]. Retrieved from: <https://surl.li/gkkftn> (accessed 01 February 2025) [in Ukrainian].

Shymko Vitalii

Doctor of Psychology Sciences,
Professor of Professional Psychology Department
of the National Academy
of the Security Service of Ukraine

ART AS A MEANS OF FORMING COLLECTIVE MEMORY AND IDENTITY: METHODOLOGICAL TOOLS OF UKRAINE'S SECURITY AND DEFENSE SECTOR

The article explores the role of art in shaping collective memory in the context of Ukraine's security and defense challenges. It examines how various artistic practices, including visual arts, music, and performative genres, contribute to the consolidation of society, the reinforcement of national identity, and the counteraction of information threats. Art serves as a powerful medium for representing historical narratives, preserving cultural heritage, and strengthening social resilience in times of crisis.

A significant focus is placed on the symbolic power of art in mobilizing communities, fostering a sense of unity, and resisting external aggression. The study highlights how artistic expression functions as a means of ideological resistance, particularly in the face of hybrid warfare, where cultural and informational domains become key battlegrounds. By analyzing specific artistic projects, exhibitions, and public initiatives, the article demonstrates how art actively engages in shaping public consciousness, reinforcing historical truth, and countering disinformation.

Additionally, the research emphasizes the role of artistic discourse in framing national memory and constructing a shared historical perspective. The study examines the ways in which art can serve as a catalyst for social dialogue, fostering critical engagement with the past while projecting visions for the future. In this context, artistic interventions not only document war experiences but also contribute to the psychological recovery of individuals and communities affected by military conflicts.

The article further explores how art contributes to cultural diplomacy, enhancing Ukraine's global representation and strengthening international support. By investigating the intersection of art, memory, and national security, the study underscores the strategic importance of cultural initiatives in the broader framework of state resilience. The findings suggest that artistic expression plays a crucial role in maintaining the integrity of national identity, resisting cultural erasure, and reinforcing the collective will to defend sovereignty.

Keywords: security and defense sector; collective memory; identity; psychology of artistic creativity; methodology of art research; understanding of an artistic work; psychology of artistic creativity; psychology of art influence.